

łałość sejmików śląskich w tym samym okresie omawia Marian J. Ptak (*Funkcjonowanie sejmików księstw legnickiego, brzeskiego i wołoskiego w świetle relacji z 1707 roku*). Problematyce skarbowej w okresie XVII w. poświęcony jest artykuł Kazimierza Orzechowskiego (*Kwartaly. Z dziejów podatku szacunkowego na Śląsku*).

Cztery teksty poświęcone są europejskiej problematyce historycznoprawnej. O wydarzeniach 1660 roku, które doprowadziły w Danii do ugruntowania absolutyzmu monarszego i wpłynęły w istotny sposób na zmianę źródeł finansowania wydatków państwowych pisze Anna Filipczak – Kocur (*Ustawodawstwo a duński Steuerstaat*). Andrzej Dziadzio przedstawia stosunek Wiednia do dążeń Czechów u schyłku lat sześćdziesiątych XIX w., zmierzających do odrodzenia państwowości przez przekształcenie dualistycznej monarchii habsburskiej w federację (*Stanowisko Austrii wobec programu politycznego sejmu krajowego czeskiego w latach 1867-1871*). Interesującym przyczynkiem do poznania austriackiego prawa małżeńskiego jest artykuł Wernera Ogriśa (*Umowa małżeńska Mozarta z dnia 3 sierpnia 1782 roku*). Autor cytuje m.in. kontrakt małżeński sławnego kompozytora i zwraca uwagę, że już w rok po jego ślubie austriackie prawo małżeńskie zaczęło ulegać istotnym zmianom, m.in. w wyniku uznania małżeństwa za kontrakt cywilny. Zagadnieniem z dziedziny myśli prawnopaństwowej, a mianowicie wykładni prawa poświęcony jest artykuł Katarzyny Sójki-Zielińskiej, która omawia próby powrotu w XVIII w. do znanej w czasach rzymskiej zasady, że interpretacja przepisów prawa budzących wątpliwości judykatury może należeć tylko do ustawodawcy, do którego można się zwracać w trakcie trwania procesu sądowego (*Rekurs ustawodawczy w myśli państwowej epoki oświecenia*). Autorka wskazuje przyczyny, które zadecydowały o pojawieniu się tej instytucji w myśli państwowej XVIII w. oraz przedstawia poglądy wielu wybitnych przedstawicieli zachodnioeuropejskiego oświecenia na rolę i działalność sądów.

Kończąc omawianie zawartości tomu poświęconego profesorowi Stanisławowi Płazie trzeba stwierdzić, że jest to zbiór studiów interesujący i wartościowy. Stanowi swoisty przegląd aktualnych zainteresowań badawczych polskich historyków prawa. Wynika z niego, że wielu uczonych prowadzi badania w dziedzinach, do których znaczny wkład wniósł Jubilat. Brak tylko kontynuatorów badań nad prawem wiejskim i ustrojem wsi, co świadczyć może o tym, że nie ma już dziś badaczy zdolnych do niemal benedyktyńskiej pracy, której efektem jest w tej dziedzinie dorobek Profesora Stanisława Płazy. Wydany tom uznać należy także za osiągnięcie sztuki edytorskiej. Redaktorów i wydawnictwo należy skomplementować za przejrzysty układ i bardzo staranną korektę, co w dobie składów komputerowych nie zawsze jest regułą. Na sztywniej okładce umieszczono rycinę ze zbioru J. Herburt'a „Statuta i przywileje koronne”, co doskonale współgra z treścią większości studiów zamieszczonych w tym tomie. Konkludując, książkę uznać można za godną Uczzonego, któremu została poświęcona.

KRYSTYNA SIKORSKA-DZIEGIELEWSKA (Poznań)

Stanisław Kutrzeba 1876-1946. Polska Akademia Umiejętności. „W służbie nauki” nr 2, nakładem PAU, Kraków 1998, ss. 80.

Serią „W służbie nauki” Polska Akademia Umiejętności rozpoczęła publikowanie tomów poświęconych wybitnym badaczom i organizatorom życia naukowego. W tomie I przypomniano sylwetkę Oskara Kolberga. Tom II został poświęcony Stanisławowi Kutrzebie i zawiera referaty wygłoszone w czasie uroczystego posiedzenia zorganizowanego przez Akademię z okazji 120 rocznicy urodzin i 50-lecia śmierci jej Prezesa i Sekretarza Generalnego. W tomie piszą renowowani uczeni: Wacław Uruszczak (*Stanisław Kutrzeba 1876-1946. Człowiek i dzieło*); Je-

rzy Wyrozumski (*Stanisław Kutrzeba jako badacz polskiego średniowiecza*); Piotr Hübner (*Stanisława Kutrzeby koncepcja organizacji nauki polskiej*); Sławomir Radoń (*Stanisław Kutrzeba jako archiwista i opiekun zabytków*); Stanisław Grodziski (*Stanisława Kutrzeby projekt konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*); Rita Majkowska (*Polska Akademia Umiejętności w życiu Stanisława Kutrzeby*). Wstęp napisał Stanisław Grodziski, wiceprezes Akademii.

Historyk prawa z uznaniem wita publikację, w której przedstawiono – po raz pierwszy tak wszechstronnie – osobę i twórczość jednego z koryfeuszów jego dyscypliny, obejmującego swymi zainteresowaniami obszerne pola ojczystych dziejów, wspaniałego nauczyciela młodzieży akademickiej i działacza naukowego, niekwestionowany autorytet moralny. Stanisław Kutrzeba był autorem wielu świetnych tekstów, największą sławę zaskarbiła mu jednak jego *Historia ustroju Polski w zarysie*, której pierwszy tom poświęcony *Koronie* ukazał się w roku 1905. Wacław Uruszczyk, najmłodszy z naukowych wnuków Kutrzeby tak charakteryzuje jej doniosłe znaczenie: „Praca ta nie była jedynie zebraniem i usystematyzowaniem istniejącej wiedzy, ale autor wykorzystał w niej także wyniki własnych badań. Nowością było również to, że dzieje ustroju politycznego zostały przedstawione w ścisłej łączności z historią ustroju społecznego. Kutrzeba dobrze bowiem rozumiał, że żadna instytucja prawna nie żyje sama dla siebie, wyizolowana z danego społeczeństwa, ale istnieje w ścisłej współzależności z ustrojem społecznym. Książka Kutrzeby była równocześnie wyzwaniem rzuconym koncepcjom krakowskiej szkoły historycznej, mówiącym o anormalnej drodze rozwoju dawnego państwa polskiego, o samozawinionych wadach ustrojowych jako o przyczynie upadku Polski. Książka weryfikowała twierdzenia o niezdolności Polaków do budowania własnego państwa i związany z tym pesymizm w ocenie przeszłości polskiej. Kutrzeba pokazywał bowiem, że nawet najbardziej potępiane instytucje ustrojowe Polski przedrozbiorowej miały okresy, kiedy dobrze spełniały nałożone na nie zadania” (s. 11). Synteza doczekała się – jak wiadomo – ośmiu wydań, ostatniego już po śmierci autora; ukazała się w języku rosyjskim i niemieckim. Stanisław Grodziski podkreśla, że *Korona* w niejednym polskim domu zajmowała na półce miejsce obok *Pana Tadeusza* i *Trylogii* (s. 8).

Wiele też Kutrzeby zachowało aktualność; inne zweryfikował postęp badań. Jego wielką i trwałą zasługą pozostało m.in., że pobudzał innych, wytyczał nowe pola badaczom, wyzwał ich energię. Trochę szkoda, że w wydanym przez Polską Akademię Umiejętności tomie zabrakło pełnej bibliografii prac Uczonego.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

Stanisław Estreicher. *Wykłady z historii ustroju państwa i prawa na zachodzie Europy*. Do druku przygotowali: Marcin Kwiecień i Marian Małecki, przy pomocy Kazimierza Barana, Andrzeja Bryka i Andrzeja Dziadzio pod redakcją Stanisława Grodziskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000, ss. 390.

Tom zawiera: 1. wstęp pióra Stanisława Grodziskiego, poświęcony osobowości i twórczości – także twórczości dydaktycznej – Stanisława Estreichera, profesora Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego i wybitnego humanisty, przedstawiciela „najstarszej w Polsce rodziny inteligencji miejskiej” (Stanisław Kot), który pod koniec grudnia 1939 r. zginął w hitlerowskim obozie koncentracyjnym Sachsenhausen-Oranienburg; 2. bibliografię prac naukowych Estreichera, zestawioną przez pracowników Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa UJ i uwzględniającą kilkadziesiąt prac, których zabrakło w wykazie sporządzonym tuż po wojnie przez Hen-